

PRIKAZ
**KROATISCHE VOLKSKUNDE / ETHNOLOGIE
IN DEN NEUNZIGERN**

Hrsg. von Jasna Čapo Žmegač, Reinhard Johler, Sanja Kalapoš und Herbet Nikitsch. Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Ethnologie der Universität Wien, Band 22. Verlag des Instituts für Europäische Ethnologie, Wien 2001, str. 491.

Ova knjiga, *Reader* (kako glasi podnaslov), tiskana na njemačkom jeziku u nakladi *Instituta za europsku etnologiju Sveučilišta u Beču* te u suradnji s *Institutom za etnologiju i folkloristiku* iz Zagreba donosi izbor od 23 članka hrvatskih etnologa i etnologinja prethodno objavljenih na hrvatskom i/ili engleskom jeziku u hrvatskoj znanstvenoj periodici u devedesetim godinama 20. stoljeća. Izabrani su tekstovi tematski podijeljeni u pet cjelina.

Prvu cjelinu, naslovljenu *Povijest i teorija (Geschichte und Theorie)*, otvara rad Ines Price "*Biti ovdje - objavljivati tamo*". O situaciji *male europske etnologije*, u kojemu autorica, parafrazirajući Geertzovu sintagmu "biti tamo - pisati ovdje", razmatra položaj nacionalnih etnologija u odnosu na međunarodni razvoj discipline, a posebice s osvrtom na postmodernistički diskurs. U drugom radu iste autorice (*Prošlost i tuđina. Bratanić i Lévi-Strauss - rekonstruirani dijalog*) tematizira se problem povijesti u etnologiji na temelju analize nekih teorijskih postavki Branimira Bratanića i Claudea Lévi-Straussa. Vitomir Belaj u radu *Hrvatska etnologija u europskom kontekstu* prikazuje razvoj hrvatske etnološke znanosti te upućuje na njezinu stalnu povezanost s duhovnim kretanjima u Europi. Poviješću hrvatske etnologije, i to utjecajem političkog sustava na njezin razvoj, bavi se i Dunja Rihtman-Auguštin (*Hrvatska etnologija nakon Gavazzija i Bratanića. O političkom angažmanu u etnologiji*). Jasna Čapo Žmegač (*Antun Radić i suvremena etnologija*) analizira mjesto A. Radića u hrvatskoj etnologiji usporedbom nekih njegovih gledišta na osnovne etnološke pojmove sa suvremenim sociokulturnim antropološkim gledištima. Na posljetku, u radu *Etnologija, antropologije*, Zoran Čiča govori o rekonceptualizaciji etnoloških istraživanja te studija o znanosti o kulturi u Hrvatskoj.

Druga cjelina nosi naziv *Transformacije i politička simbolika (Transformationen und politische Symbolik)*. U prvom se radu (*Etnologija u socijalizmu i poslije*) Dunja Rihtman-Auguštin osvrće na ograničenja koja je socijalistički sustav nametao etnološkim istraživanjima u Hrvatskoj, a Lydia Sklevicky tekstom *Nova Nova Godina. Od "mladog ljeta" k političkom ritualu* dokumentira "izum tradicije" u tom sustavu, analizirajući proces nastanka svjetovnog praznika Nove godine. Reana Senjković analizira korištenje političkih simbola na izborima u Hrvatskoj (*Odlučni i nasmijani. Vizualni aspekti političke propagande za izbora u Hrvatskoj 1990-1997*).

Etniciteti - pluraliteti - identiteti (Ethnizitäten - Pluralitäten - Identitäten)

treća je cjelina koja obuhvaća pet radova posvećenih istraživanju identiteta. Dva rada Jadranke Grbić (*Mnogostruki identitet: Hrvati u Mađarskoj i U potrazi za vlastitim. Dimenzije hrvatskog identiteta u Bosni i Hercegovini*) tematiziraju razvoj identiteta hrvatskih zajednica u interetničkoj situaciji. Milana Černelić (*O pravu da se bude Hrvat. O nastojanjima da se bačkim Bunjevcima ospori pripadnost hrvatskom narodu*) analizira načine manipulacije etničkim imenom Bunjevac u Bačkoj s ciljem promjene demografske slike na tom području. Sanja Kalapoš pak (*"Mnogostruki identitet" supkulturne skupine iz Zagreba*) razmatra teorijske postavke o istraživanju supkulture mladih i identiteta. Jasna Čapo Žmegač (*Pogled izvana: Hrvatska i model balkanske obitelji*) analizira diskurs stranih etnologa koji su pisali o Balkanu, odnosno pokušaje da se Hrvatima nametne "balkanski identitet".

Četvrta je cjelina posvećena ratnoj etnografiji (*War Ethnography*). Lela Ročenović (*Ritualni žalosti za pale vojnike - na primjeru grada Samobora*) analizira rituale koji su pratili pogibiju građana Samobora u ratu, u kojima prepoznaje ne samo izraz sućuti već i način učvršćivanja integriteta zajednice. Dva se rada Maje Povrzanović Frykman (*Kultura i strah. O ratnoj svakodnevici te Vrijeme stradanja i prostori pripadanja. Etnološka promišljanja identiteta u ratu*) bave ratnom svakodnevicom te utjecajima koje ratna zbivanja imaju na ponašanje ljudi.

Peta, posljednja cjelina sadrži šest studija (*Fallstudien*) raznovrsne tematike. *Predenje bez preslice u sjeverozapadnoj Hrvatskoj* Jelke Radauš Ribarić prikaz je jedne stare tehnike predenja. *Mala sakralna arhitektura u Slavoniji. Poklonci, niše i putne kapelice* Žarka Španičeka razmatra odnos male sakralne arhitekture s tradicijskim graditeljstvom te s pučkom pobožnošću. Branka Vojnović-Traživuk (*Gavazzi i hrvatska narodna umjetnost. Retrospektivni pogled*) razmatra Gavazzijevo određenje pojma narodne likovne umjetnosti, a Aleksandra Muraj (*Seoski stambeni prostor - u zrcalu rituala*) analizira prostorni aspekt obreda te promatra kuću (stambeni prostor) kao najvažniji simbolički prostor u životu seoskog stanovništva. Zorica Vitez (*Obilježja smrti. O popularnom obilježavanju mjesta smrti*) razmatra različite aspekte obilježavanja mjesta smrti. Cjelinu zaokružuje studija iz literarne antropologije Valentine Gulin Zrnić (*Antropologija i povijest. Dubrovnik viđen očima Marina Držića*). Izbor ovih studija predstavlja i različite istraživačke tradicije prisutne u hrvatskoj etnologiji.

Zbornik otvara i predstavlja uvodni tekst u kojemu se promišlja povijest hrvatsko-njemačkog znanstvenog dodira te budućnost hrvatske, austrijske i njemačke, a ujedno i ostalih europskih nacionalnih etnologija, u kontekstu transnacionalno (i transkulturno) zamišljene *europske etnologije*. Tako i ova knjiga o novijim kretanjima u hrvatskoj etnologiji, namijenjena njemačkom govornom području, nije shvaćena samo kao pokušaj internacionalizacije povijesti discipline, pisane uglavnom "nacionalnom gramatikom", ili jednostavno kao nastavak dugotrajnih veza hrvatske i austrijske etnologije, već kao prinos razvoju takve buduće europske etnologije. Ta nova europska etnologija još ima pronaći svoj identitet, koji će, smatraju urednici, biti bitno obilježen,

blisko postmodernističkom diskursu, upravo jedinstvom u različitosti (*unity in diversity*). Različitosti i specifičnosti etnoloških i antropoloških tradicija u Europi neće biti prepreka već intelektualno poticajno i sadržajno bogato područje rada. Tako koncipirana europska etnologija podrazumijeva i suradnju, odnosno ravnopravan dijalog etnoloških i antropoloških disciplina u Europi, koji će zamijeniti *akademski imperijalizam* te utjecati na otvaranje nacionalnih etnologija.

Balkan i "južnoslavenska etnologija" bili su od ključne važnosti za institucionaliziranje austrijske etnologije u osamdesetim godinama 19. stoljeća te za njezin kasniji razvoj u sljedećim desetljećima. Austrijska je etnologija institucionalizirana tek godine 1884. stvaranjem *Etnografske komisije*, koja se trebala baviti istraživanjem tada upravo okupirane Bosne i Hercegovine i ostalih balkanskih zemalja. Tako je njezino prvo veliko područje istraživanja bila periferija - Balkan. Etnografska je komisija također željela biti pokretačem "južnoslavenske etnologije" te se suprotstavljala nacionalnim strujanjima u znanosti, međutim je, s razvojem nacionalnih etnologija u srednjoj Europi, takva koncepcija austrijske etnologije zastarjela i izgubila na važnosti. Bečka je slavistika (studij slavenske filologije uključivao je i etnologiju) naprotiv trebala znanstveno kanalizirati nacionalna strujanja, koja su bila prijetnja Monarhiji. Bečki su slavisti bili (kao *insideri*) posrednici između nacionalnih etnologija i znanstvene javnosti njemačkog govornog područja, koju su upoznavali s rezultatima, u ovom primjeru, hrvatskog *narodoznanstva*. Austrijska se etnologija pak shvaćala u nacionalnim pitanjima neutralnom (ili nadnacionalnom), a svoju je ulogu vidjela u razrješavanju nacionalnih konflikata u Monarhiji putem poredbenog etnografskog načina gledanja. Svoju je ulogu vidjela u posredovanju među nacionalnim etnologijama te je pokušala osigurati položaj njemačkoga kao zajedničkog jezika znanosti u Monarhiji. Kako je u tekstu istaknuto, austrijski i njemački interes za područje Balkana i hrvatsku etnologiju nije bitno utjecao na njeno institucionaliziranje, iako trajna, dugogodišnja recepcija discipline s njemačkog govornog područja te radovi objavljivani na njemačkom jeziku mogu biti shvaćeni kao indirektna posljedica takve orijentacije austrijske etnologije.

U uvodnom je tekstu postavljeno i pitanje o smislu ovakva izdanja u trenutku kad je njemački jezik izgubio na važnosti kao međunarodni jezik znanosti u okviru svjetske antropologije, ali i europskih etnologija (a tu je ulogu preuzeo engleski), a etnologije njemačkoga govornog područja same su postale nacionalne, prema "unutra" okrenute discipline. Kao odgovor navodi se da se ova knjiga priključuje nastojanjima njemačke, austrijske i francuske etnologije za suradnjom te je posebice, kako je već rečeno, doprinos nastanku buduće europske etnologije.

Zbornik sadrži i bibliografiju koja obuhvaća izabrane radove hrvatskih etnologa, folklorista i etnomuzikologa objavljivane na engleskom, francuskom, talijanskom i njemačkom jeziku u proteklih pedeset godina. Ovako koncipirana ova bibliografija dopunjuje uvid u hrvatsku etnologiju koju pružaju izabrani članci.

Na kraju zbornika nalaze se i kratke bilješke o autorima članaka.

Ovaj zbornik, namijenjen u prvome redu čitateljstvu njemačkoga govornog područja, izborom tekstova kao i pridodanom bibliografijom prikazuje cjelovitu sliku hrvatske etnologije danas, njezina različita tematska područja, raznovrsne istraživačke pristupe i njezin povijesni razvoj te mjesto u europskoj i široj međunarodnoj etnološkoj/ antropološkoj znanstvenoj zajednici.

Svjetlana Lončarić